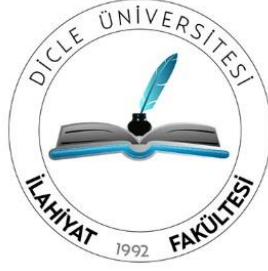

DICLE İLAHİYAT DERGİSİ
e-ISSN: 2667-6273
Cilt: XX, Sayı: 2018/1

DİCLE İLAHİYAT DERGİSİ

DİD

ULUSAL HAKEMLİ DERGİ

CİLT: XX

2018/1

Yayımlanma Tarihi

01.06.2019

DİYARBAKIR / 2019

DİCLE İLAHİYAT DERGİSİ

D İ D

e-ISSN: 2667-6273

Cilt: XX, Sayı: 2018/1

Dicle Ü. İlahiyat Fakültesi Adına Sahibi: Prof. Dr. Ali AKAY

Editör :Arş. Gör. Faruk EVRENK

Editör Yardımcısı :Arş. Gör. Üsame BOZKURT

Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Necmi DERİN

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Nazım HASIRCI

Prof. Dr. Metin BOZAN

Doç. Dr. Cevat ERGİN

Doç. Dr. Davut IŞIKDOĞAN

Doç. Dr. Ahmet AKGÜÇ

Dr. Öğr. Üyesi Orhan CANPOLAT

Dr. Öğr. Üyesi M. Sait MERMUTLU

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah TEMİZKAN

Dr. Öğr. Üyesi Esra ASLAN

Dr. Öğr. Üyesi. Abdusamet KAYA

Dr. Öğr. Üyesi Abdulkerim ÖNER

Mizanpaj & Tasarım

Arş. Gör. Faruk EVRENK

Arş. Gör. Üsame BOZKURT

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları No: 47

e- ISSN 2667-6273

BAHAR-2019

İletişim

Tel: 0 412 248 80 27/dicleilahiyatdergisi@gmail.com

**DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ YAYIN
DANIŞMA KURULU**

Prof. Dr. Abdurrahman KURT (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet KELEŞ (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali AKAY (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Asım YAPICI (Çukurova Üniversitesi)

Prof. Dr. Cemal TOSUN (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Eyyüp TANRIVERDİ (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Hacı Musa BAĞCI (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim EMİROĞLU (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim COŞKUN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet AZİMLİ (Hitit Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin BOZAN (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Nazım HASIRCI (Dicle Üniversitesi)

Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN (Ankara Üniversitesi)

Doç. Dr. Aydın TAŞ (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. M. Tayyip KILIÇ (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Necmi DERİN (Dicle Üniversitesi)

DİCLE ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Cilt: XX, Sayı: 2018/1 HAKEMLERİ

Prof. Dr. Adem APAK (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Galip ATASAĞUN (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. İlyas TOPSAKAL (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet AKBAŞ (Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. aydın TAŞ (Dicle Üniversitesi)

Doç. Dr. Erhan ÖZDEN (İstanbul Üniversitesi)

Doç. Dr. Hayrettin KIZIL (Dicle Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt MARAL (Batman Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa DEMİRCİ (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi M. Nurullah AKTAŞ (Batman Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi İhsan AKAY (Dicle Üniversitesi)

Yayın ve Yazım İlkeleri dergimizin sonunda yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

YAHUDİ MİTOLOJİSİNDE AYAKKABI SEMBOLÜ.....1-23

Shoe Symbol In Mythology Of Jewish

Dr. Öğr. Üyesi M. Hadi TEZOKUR

AHİLİK KURUMUNUN KUR'AN VE SÜNNETTEKİ TEMELLERİ.....24-36

The Basis of The Humanity (Ahilik) Institution in The Quran and Sunnah

Dr. Öğr. Üyesi H. Ahmet SEZİKLİ

MISIR FETİHLERİNDE KOMUTAN ve VALİ OLARAK GÖREV YAPAN SAHÂBİLER.....39-54

The Companions in The Conquest of Egypt as Commander and Governor

Dr. İsmail KAYA

İRAN'DA BULUNAN BAZI MÛSİKÎSİ ESERLERİ..... 55-73

Some Music Artifacts Found in Iran

Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ

FÎ ZİLÂL'İL KUR'AN'DA CİHAD ALGISI..... 74-89

Perception Of Jihad In "Fî Zilâl Al Quran"

Üsâme MOLLAOĞULLARI

İRAN'DA BULUNAN BAZI MÛSİKÎ ESERLERİ ¹

Doç. Dr. Ubeydullah SEZİKLİ

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ubeydullahsezikli@hotmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.3352105>

ÖZET

Coğrafyanın ve kültürlerin bu kadar yakın olduğu iki ülkenin birçok noktasının ortak olmasından daha doğal bir şey olamaz. Gerek yazma eserler gerekse basılı olan eserler hakkında bilgi vermek için kaleme aldığımız bu makale iki ülkenin müzik kültürü adına yapılacak temel çalışmalarında yardımcı olacak bir makaledir. Zira akademide yapılanı yapmak en büyük zaman kaybıdır. Doğru müziği arenasında Kutbuddin Şirazi, Safiyyüddin Urmevî ve Abdülkâdir Merâgî gibi temel müzik kuramcılarının nazari planda ortak olduğunu düşünecek olursak iki ülkede bulunan müzikologların müzikoloji adına yayınlanan eserleri takip etmeleri gerekir. Bu makalede İstanbul Üniversitesi YADOP projesi kapsamında İran Kütüphanelerinde bulunan doğru müziği ile ilgili eserler hakkında yaptığımız araştırmalar neticesinde tespit ettiğimiz eserlerden bazılarının isimlerini, bulunduğu kütüphaneyi kütüphanede kayıtlı bulunduğu numarayı ve eser hakkında kısa bilgi vermeye çalıştık. Ayrıca İran'da yayınlanan müzikoloji eserlerine dikkat çekmek için on tanesinin künyesini vermekle yetindik. Sınırlı sayıda olan klasik müzik kaynaklarımız açısından kayda değer bir çalışma olacağı kanaati bizde hâsıl oldu.

Anahtar kelimeler: İran, Müzik, Müzikoloji, Mûsikî Tarihi, Yazma Eser, Edvar.

Some Music Artifacts Found in Iran

ABSTRACT

Türkiye and Iran have many points in common as the geography and cultures are so close. Actually It is an inevitable fact that to be on such a common ground. Thus we have decided to do this study on the music cultures of the two countries regarding the manuscripts and the printed material about music. It is one of the basic studies to be done on behalf of the music culture of the two countries. Should we consider the music theorists like Kutbuddin Şirazi, Safiyyüddin and Merâgî as the fundamental theorists of the eastern music arena, the contemporary musicologists have to follow up the academical works made in the two countries. In this article, as a result of the research we have made within the scope of the Istanbul University YADOP project, we have tried to introduce and give a catalogue of the manuscripts we have detected in Iranian libraries about the music culture of the East. We also tried to give some information about some of the books about music published in Iran. We believe that this will be a remarkable study in terms of our classical music sources which are limited in number.

Key Words: Iran, Music, Musicology, Music History, Writing Works, Edvar.

GİRİŞ

Bir resim tablosuna çok yakından baktığınızda resmin güzelliği anlaşılmaz. Aslında İran için Türkiye, Türkiye için ise İran bu misal gibidir. Araştırmamızda ulaşılabildiğimiz eserler genellikle doğru müziğinin nazariyatına aittir. Bu nazari kitaplar

---

¹Bu yayın İstanbul Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 22064 Numaralı “*İran Kütüphanelerinde Bulunan Türk Müsiki İle İlgili Yazılmış Farsça Yazma Eserlerin İncelenmesi ve Tanıtımı*” başlıklı YADOP projesi kapsamında desteklenmiştir.

arasında ilk kez karşılaştığımız minyatürlerin olduğu Hâce Abdurrahman Bin Safüyyiddin Gaznevî Nakkaş: Muhammed Erşed Fikri Selçuki'nin Risâle-i Mûsikî kitabı gibi orijinal eserlere ulaşma imkânı bulduk. Bunun yanı sıra Durûb-u Mûsikî isimli eser Osmanlı dönemine ait 350 eserin ebce notası ile yazılmış notasını ihtiva etmesi açısından önemlidir. Kantemiroğlu'na ait olduğunu anladığımız bu eser ulaştığımız en önemli eserdir.

Aşağıda isimlerini verdiğimiz eserlerden bazılarının nüshaları ülkemizde de mevcuttur. Fakat bu konu hakkında çalışmak isteyen kişilere bu nüshalar önem arz etmektedir. Zira kataloglama çalışmalarının tam olarak yapılmadığı kütüphanelerde bu eserlere ulaşmak bir hayli zor olmaktadır. Basılı olan eserlerin ise maalesef satışları sadece İran'da yapılmaktadır. Fakat gerek kitap fiyatlarının azlığını gerekse kitaba verilen değeri İran'da takdir etmek gerekir. İran'da bulunan kütüphanelerden önemli olanlar hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağı kanaatindeyiz.

İRAN'DA BULUNAN ÖNEMLİ KÜTÜPHANELER

1-Melik Kütüphanesi:

Melik Kütüphanesi 19.000 nâdir yazma nüshaya sahip olmakla birlikte İran'daki en önemli yazma kütüphanelerinden biri sayılmaktadır. Ayrıca bu kütüphanede yaklaşık 100,000 matbu, 3568 taş baskı ve 6000 ciltlik 548 süreli yayın bulunmaktadır. Matbu kitapların önemli bir bölümü 1941 yılından önceki yıllara ait olup İran'da basılan ilk kitaplardan sayılmaktadır. Bununla beraber, Melik Vakfı'nın gelir kaynaklarından yararlanarak bu mecmua her gün daha da artmaktadır.

Bu kütüphanede kitap mahzenleri ve okuma salonları dışında restorasyon, belgeleme, mikrofilm çekme, ciltleme vs. gibi başka donanımlı bölümler de bulunmaktadır. Ayrıca Melik Kütüphanesi'nde pul, sikke, para, resim, halı, hat gibi diğer koleksiyonlar da yer almaktadır.²

2-Millî Kütüphane:

Dârü'l-Fünûn 1231 hicri şemsî yılında Tahran'da açıldı. On iki yıl sonra ise Dârü'l-Fünûn'da küçük bir kütüphane kuruldu. Bu kütüphane günümüzde Millî Kütüphane olarak bilinen büyük kütüphanenin temeli oldu. Bu kütüphanenin ilk ismi "Kitâbhâne-i Millî-yi Maârif" yani Milli Maarif Kütüphanesi idi. Bu isimdeki önemli husus, millî kelimesinin millete ait olması ve devlet kurumu olmadığını belirtmesi idi. Bu açıdan bu kütüphane İran'ın ilk halk Kütüphanesi de sayılmaktadır.

1999 yılında İslam Devrimi Dokümantasyon Kurumu da Millî Kütüphane ile birleşince "İslam Cumhuriyeti Millî Kütüphane ve Dokümantasyon Kurumu tesis edildi. Millî Kütüphane'de binlerce el yazma ve taş baskı eserler bulunmaktadır.³

3-Âsitân-ı Kuds-i Razavî Kütüphanesi:

Ortadoğu ve İran'ın en büyük kütüphanelerinden biri olup Meşhed'de bulunmaktadır. Meşhed'de bulunan merkez kütüphanesi dışında İran'ın genelinde otuza yakın kütüphanesi bulunmaktadır. Bünyesinde on binden fazla yazma eser, taş baskı ve milyonlarca basılı kitap vardır. Âsitân-ı Kuds-i Razavî Kütüphanesi'nin Meşhed

² <http://malekmuseum.org> 01.02.2018

³ <http://www.nlai.ir> 01.02.2018

binasında aynı zamanda müze ve arşiv belgeleri bölümü de bulunmakta olup binlerce tarihi evrak barındırmaktadır.⁴

4-Meclis Kütüphanesi:

Meclis Kütüphanesinin temeli meşrutiyet devriminde atıldı. 1285 hicri şemsi (1906-07 m.) yılında ilk kitapların satın alınmasıyla kurulan bu kütüphane, ilk kez 8 Ocak 1910 yılında “kütüphane” başlığını aldı. Sonraki yıllarda satın alınan ve bağışlanan kitaplarla git gide daha zengin hâle gelen kütüphane, İslam Devrimi’nden altı ay önce kapatıldı ve devrimden sonra tekrar açıldı. Meclis Kütüphanesi’nin internet sitesindeki istatistiklere göre bu kütüphanede 61.000’i aşkın başlıkta 27693 cilt el yazma bulunmaktadır ve bunlardan yaklaşık 24.000 adedi dijital ortama aktarılmıştır. Ayrıca 21700 taş baskı kitaptan 13.000 cildi dijital ortama aktarılmıştır.⁵

5-Mer’âşî-i Necefî kütüphanesi:

Ayetullah Mer’âşî-i Necefî Kütüphanesi İran’ın Kum Şehrinde bulunmakta olup Süleymaniye Kütüphanesi ve Mısır Dârü’l-Kütüb’den sonra İslam âleminin üçüncü büyük kütüphanesidir. 2014 yılında bu kütüphanede bulunan el yazma sayısı 31,000 başlıkta 60,000’den fazla nüsha olarak bildirilmiştir. Yazma eserler dışında bu kütüphanede ciddi miktarda matbu, taş baskı ve süreli yayınlar bulunmaktadır.⁶

6-Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi:

Bu kütüphane 1949 yılında Tahran Üniversitesi’nde hocalık yapan Muhammed Mişkât’ın 1329 yazma nüsha bağışıyla kurulmuştur. Kütüphanenin bugün bulunduğu bina ise 23 Eylül 1971 tarihinde faaliyete başladı. 1974 yılından itibaren kütüphanenin bünyesine bir de dokümantasyon merkezi eklenerek kütüphanenin ismi de Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Dokümantasyon Merkezi olarak değiştirildi. Bu kütüphane 1967 yılından itibaren IFLA üyesidir.⁷

A- BAZI YAZMA MÛSİKÎ ESERLERİ

(1)

Eser Adı: Behcetü’r-Rûh

Yazarı: Abdü’l-Mü’min b. Safiyyüddîn b. ‘Izzuddîn b. Muhyiddîn b. Ni’me b. Kâbûs b. Veşmigîr Curcânî

Dili: Farsça

Bu eser bir mukaddime, on bab ve bir hâtimedden oluşmaktadır. Mukaddime: Makamların oluşması 1. Bab: Bu ilmin başlangıcı 2. Bab: Bilginlerin bu ilimle ilgili sözleri 3. Bab: Mûsikî ile insan ilişkisi 4. Bab: Mûsikînin yedi yıldızla ilişkisi 5. Bab: Hareketlerin usulleri 6. Bab: Mûsikî ilmi hakkında bir manzûme 7. Bab: Perdeler ile gezegenler ilişkisi 8. Bab: Nağmeler ilişkisi 9. Bab: Perdelerin ölçüsü hakkında 10. Bab: Mûsikî icra

⁴ <http://fa.wikishia.net/view/کتابخانه آستان قدس رضوی> 01.02.2018

⁵ <http://ical.parliran.ir> 01.02.2018

⁶ <http://fa.wikishia.net/> 01.02.2018

⁷ <http://library.ut.ac.ir/about> 01.02.2018

Ubeydullah SEZİKLİ

edenlerin hareketleri ve Hâtîme ise Perdeler, yıldızlar ve dört unsurun birbirleri ile ilişkileri hakkındadır.

Nüshaları:

- 1- Meşhed, Astân-i Kuds Kütüphanesi, No: 12243, İstinsah tarihi:1306/1889.
- 2- Tahran, Melik Kütüphanesi, No: 494, istinsah tarihi:1303/1886.
- 3- Tahran, Melik Kütüphanesi, No: 833, istinsah tarihi: 1279/1862.
- 4- Tahran, Melik Kütüphanesi No: 1648, istinsah tarihi: 1259/1843.
- 5- Tahran, Melik Kütüphanesi No: 6193, istinsah tarihi: 1279/1862.
- 6- Tahran Milli Kütüphanesi, No: 2148, istinsah tarihi: 1279/1862.
- 7- Tahran Milli Kütüphane No: 2307, istinsah tarihi: 1282/1865.
- 8- Tahran Milli Kütüphane No: 2712, istinsah tarihi: 1282/1865.
- 9- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 4854, istinsah tarihi:1046/1636.
- 10- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 3455, istinsah tarihi: :1063 – 1141 / 1652 – 1728 arası
- 11- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 1660.
- 12- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 2242, Bu nüshada kanun, ney, keman, tambur, musikâr gibi sazların resimleri de yer almaktadır. 82b-83a.
- 13- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 9434, istinsah tarihi: 14./19. yy
- 14- Tahran Sipehsâlar Medresesi, No: 698, istinsah tarihi: 1295/1879.
- 15- Tahran Sipehsâlar Medresesi, No: 2869, istinsah tarihi: 1279/1862.
- 16- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi; No: 199.
- 17- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi; No: 5869, istinsah tarihi:1314/1898.
- 18- Kum Mer'âşi Kütüphanesi No: 11507, istinsah tarihi: 1079/1668.

(2)

Eser Adı: Durûb-u Mûsikî

Yazarı: Kantemiroğlu

Dili: Farsça ve Türkçe

Farsça kısımları sonradan nüshaya eklenmiş olduğunu yazının türünden ve yazma eserin özelliklerinden tahmin etmekteyiz. Söz konusu bu nüshadaki Türkçe eserde çeşitli bestekârların eserleri bulunmaktadır. Ebced nota sistemi ile yazılan bu eser Türk Mûsikî tarihi içerisinde çok fazla nota yazma geleneği olmaması nedeni ile önem arz etmektedir. Kantemiroğlu Edvarı'nın bir nüshası olan bu eser incelemesi ve edisyon kritiği acil yapılması gereken bir eserdir. Bu eser tek nüshadır.

Nüshaları:

- 19- Tahran Milli Kütüphanesi, No: 2804, istinsah tarihi: 18.yy.

(3)

Eser Adı: Risâle Der Mûsikî

Yazarı: Benâî, Ali b. Muhammed Mi'mâr (öl: 1512)

Dili: Farsça

Bu eser bir mukaddime ve on bir faslı ihtiva eder.

Mukaddime: Mûsikînin tarifi ve bölümleri; 1. Kısım on bir bölümden ibarettir. 1- Aralıkların bölümleri 2- Meşhur aralıkların bölünmesi 3- Edvar sahibinin söylediği gibi uyumsuzlukların nedenleri 4- Uyumlu Melodiler 5- Meşhur ve meşhur olmayan devirler 6- Ud ve akordu 7- Temel devirler hakkında 8- Devirlerin ortak nağmeleri 9- Meşhur devirlerin telden çıkarılması yöntemi 10- Âvâzeler 11- Yirmi dört şube ve meşhur olmayan şubeler 2. Kısım ise beş fasıldan ibarettir 1- Î'ka 2- Î'ka ilminin gereken temel bilgileri 3- Î'kaların devirleri 4- Lahinlerin tel üzerinden çıkarılması yöntemi 5- Vezinli ve vezinsiz lahinler.

Bildiğimiz kadarı bu eserin sadece müellif nüshası elimizdedir. Oda Dr. Yusuf Neyyiri özel koleksiyonunda bulunmaktadır.

Nüshaları:

20- Tahran Dr. Yusuf Neyyiri Kütüphanesi, telif tarihi; 888/1438. Bu eserin nüshası Dr. Yusuf Neyyiri özel koleksiyonunda bulunmaktadır.

(4)

Eser Adı: Risâle-i Kevkebî Der Mûsikî

Yazarı: Emir Hân-ı Kevkebî Gurcî

Dili: Farsça

Yazar eserini 78 yaşındayken nazım ve nesir halinde ve 15 bab üzerinde kaleme almıştır. 1- Yirmi dört şubenin tanıtımı 2- Altı Âvâze hakkında 3- On yedili usullerin açıklanması 4- Eski usuller hakkında 5- A'la-sârî'nin yazdığı usul hakkında 6- On iki makam ile on iki feleğin ilişkisi 7- Her bir makâmın bir hayvanla irtibatı 8- Usullerin darpları 9- Makamlar ile dört mevsim ilişkisi 10- Usullerin çalınması 11- Hâce Abdulkadir'in Külliyyatı 12- Şedlerin açıklanması 13- Gece gündüze uygun olan makamlar hakkında 14- Davul âdâbı 15- Bestelerden oluşmaktadır.

Nüshaları:

21- Tahran Melik Kütüphanesi, No: 1652, istinsah tarihi: 1315/1897.

22- Tahran Melik Kütüphanesi, No: 4716, istinsah tarihi: 1230/1815.

23- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 2211, istinsah tarihi: 1305/1887.

24- Tahran, Gülşen İbrahimi özel koleksiyonu, istinsah tarihi: 1127/1715.

25- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 8499, istinsah tarihi: 1100 / 1688

(5)

Eser Adı: Timur'dan, Sultan Üveys'ten, Sultan Ahmet'ten Abdülkâdir Merâgî'ye Yazılan Mektuplar.

Dili: Farsça

Ubeydullah SEZİKLİ

Abdülkâdir Merâgî'nin sanatı hakkında övgü dolu sözler içeren mektuplardır.

Nüshaları:

26- Tahran, Melik Kütüphanesi, No: 1652, istinsah tarihi: 9./15.yy

27- Tahran, Meclis Kütüphanesi, No: 2211, istinsah tarihi: 9./15.yy

(6)

Eser Adı: Nefâisü'l Fünûn Fî Arâyisi'l-Uyûn

Yazarı: Şemseddin Muhammed b. Mahmûd Âmulî (ö.753/1352)

Dili: Farsça

Ansiklopedik bir eser olarak yazılan bu eserde neredeyse dönemin tüm ilimleri zikredilmektedir. Eserin mûsikî kısmında ise dört bölüm yer almaktadır.

Nüshaları:

28- Âsitân-ı Kuds-i Razavî No: 4417.

29- Âsitân-ı Kuds-i Razavî No: 5013, istinsah tarihi: 1096/1685

30- Âsitân-ı Kuds-i Razavî No: 5015, istinsah tarihi: 1055/1645

31- Âsitân-ı Kuds-i Razavî No: 6347, istinsah tarihi: 1293/1876

32- Âsitân-ı Kuds-i Razavî No: 10546, istinsah tarihi: 1105/1694

33- Tahran Milli Kütüphane No: 255, istinsah tarihi:1032/1623

34- Tahran Milli Kütüphane No: 1585, istinsah tarihi: 11. / 17. yy

35- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 785.

36- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 2197, istinsah tarihi: 1010 / 1601

37- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 5220, istinsah tarihi: 809/1407

38- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 5241, istinsah tarihi: 1183/1769

39- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 5599, istinsah tarihi: 1055/1645

40- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 5924, istinsah tarihi: 889/1484

41- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 278, istinsah tarihi: 1283/1866

42- Tahran Üniversitesi Merkez Kütüphanesi No: 7773, istinsah tarihi: 12.yy/18.yy

(7)

Eser Adı: Şâhid-i Sâdık

Yazarı: Muhammed Sâdık Isfahânî (ö.1062/1651)

Dili: Farsça

Ansiklopedi mahiyetinde olup çeşitli konuları içermektedir. 37 yaşındayken 1644 tarihinde yazmaya başladığı eserini 1649 da telifi tamamlayarak Şah Şuca'a sunmuştur. Eser bir mukaddime, beş bab, bir hatimedden ve her birisi de fasıllara bölünerek toplam 435 fasıldan oluşmuştur.

Bu eserin Birinci babın elli üçüncü faslı Vecd ve Sema hakkındadır. Dördüncü babın 74. Faslı da Elhan, Barbed'in otuz Surûd'u ve müellifin kendi çağında yaygın olan mûsikî makamları hakkındadır.

Nüshaları:

- 43- Tahran Melik Kütüphanesi No: 2232, istinsah tarihi: 1269 / 1852
- 44- Tahran Milli Kütüphanesi No: 1599, istinsah tarihi: 1221/1806.
- 45- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 770, istinsah tarihi: 1314/1894.
- 46- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 5028, istinsah tarihi: 1269/1853.
- 47- Tahran Sipehsâlar Medresesi, No: 2909, istinsah tarihi: 1219/1804.
- 48- Tahran Sipehsâlar Medresesi, No: 2910, istinsah tarihi: 1273/1857.

(8)

Eser Adı: Der İlm-i Mûsikî

Yazarı: Efdalüddîn Muhammed b. Hasen b. Muhammed Merakî-i Kâşânî (ö. 667/1268-69 [?])

Dili: Farsça

Kâşânî kitabında kısaca mûsikînin temel konularından bahseder.

Nüshaları:

- 49- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi; No: 428, istinsah tarihi: 1083 / 1672
- 50- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi; No: 240, istinsah tarihi: 12. / 18. yy
- 51- Tahran Meclis Kütüphanesi No: 5031 istinsah tarihi: 1347/1929.

(9)

Eser Adı: Risale-i Mûsikî

Yazarı: Hâce Abdurrahman b. Safiyyüddin Gaznevi

Dili: Farsça

15.yy'da yaşayan şair ve musikişinaslardandır. Bu risâle nazım ve nesir şeklinde mûsikî ilmine gereken temel bilgileri, 12 makam, 24 şube, makamlar ile peygamberlerin arasındaki ilişkileri konu edinir. Abdulkadir Merâğî gibi ünlü musikişinasların eserlerinden beslenip kaleme alınmıştır.

Nüshalar:

- 52- Meşhed, Gevher Şas Camii Kütüphanesi; No: 456, istinsah tarihi:1321/1903.
- 53- Tahran Üniversite Kütüphanesi, No: 3806, istinsah tarihi:1300/883.
- 54- Tahran, Meclis Kütüphanesi No: 8268, istinsah tarihi: 1334/1916.

(10)

Eser Adı : Risâle-i Mûsikî

Yazarı Hâce Kelân-i Horasânî

Ubeydullah SEZİKLİ

Dili: Farsça

Yazarın hayatı ile ilgili fazla malumat mevcut değildir, fakat 10./16.yy'ın başlarında yaşadığını ve kendisinin şair olduğunu bilmekteyiz. Bu eser bir mukaddime, üç bab ve bir hâtimedden oluşmaktadır.

Mukaddime: mûsikî ilmi, devirler ve adlandırılma nedenleri 1. Bab: makamlar hakkında 2. Bab: nağmeler, şubeler ve âvâzeler 3. Bab: Vuruşlar ve usulleri açıklamaktadır.

Nüshalar:

55- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 7499, istinsah tarihi: 12/17.yy.

56- Tahran, Sipehsalar Kütüphanesi, No: 2913, istinsah tarihi: 11./16.yy.

57- Tahran Milli Kütüphanesi, No: 2895, istinsah tarihi: 12./18.yy.

(11)

Eser Adı : Hulâsetü'l-Ulûm

Yazarı: Muhammed Kirmani (19.yy)

Dili: Farsça

Yazar Şeyhiyye tarikatının şeyhidir. Ansiklopedik bir eserdir ve bir kısmı mûsikîye ayrılmıştır. Bu bölümde aralıklar, lahinler, temel yedi perde ve nefislere etkisi, 24 şube, 48 köşe, 30 ahengi, yıldızlar, eflâk, hayvanlar ve kuşlar ile ilişkisi ve onlara uygun olan şiirler anlatılır.

Nüshalar:

58- Tahran Milli Kütüphanesi, No: 1621, istinsah tarihi: 19.yy.

(12)

Eser Adı : Sultaniye

Yazarı: Necmeddin Kevkebîyi Buhârî

Dili: Farsça

Şair, edip ve 10./16.yy'ın musikişinaslarındanr.

Bu eser 12 bölüm ve bir hatimedden oluşmuştur.

1. Mûsikî ilminin şeref ve değeri 2. Mûsikî ve nağmelerin anlamı ile tarifi 3. Nağmeler hakkında 4. Aralık, cinsler ve uyumluluk beyanında 5. Asıl perdeler hakkında 6. Âvâzeler ve şubeler 7. Terkipler 8. Vuruşların tarifi 9. İ'ka tarifi 10. İ'ka devirleri 11. Tasniflerin türleri 12. Nağmelerin nefiste yaptığı etki anlatılmakta olup eser hâtimedde anlatılan makamların uygulamasına uygun zamanlarla son bulur.

Nüshalar:

59- Tahran, Meclis Kütüphanesi, No: 2739, istinsah tarihi: 11./17.yy.

60- Tahran,Sipehsalar Kütüphanesi,No: 2931, istinsah tarihi: 1101/1689.

(13)

Eser Adı : Risâle Der İlm-i Mûsikî

Yazarı: Mir Sadreddin Muhammed Kazvini (ö.1598)

Dili: Farsça

Şair, hattat ve musikişinas. Bu eser bir mukaddime, beş fasıl ve bir hatimeden oluşmuştur.

mukaddime: mûsikînin başlangıcı; 1- Nağme ve i'ka tarifleri, makamlar ve şubeler, icracıların isimleri 2- Altılı âvâzeler 3- Yirmi dört şube 4- Her makamın özellikleri ile uygun zamanda uygulaması 5- İ'ka usulleri. Hâtıme: Bestelerin türleri.

Nüshalar:

61- Tahran, Melik Kütüphanesi, No: 494, İstinsah Tarihi: 27 Zilhicce 1303/ 26 Ocak 1886.

62- Tahran, Meclis Kütüphanesi, No: 2242, nesih, istinsah tarihi: 12./18.yy.

(14)

Eser Adı: Nesîm-i Tarab

Yazarı: İmâduddin Seyyid Nesîmi

Dili: Farsça

Bu eser 39 fayda ve 19 bölümden oluşmuştur. Manzum bir eser olarak mûsikî ilminin temel bilgileri, nağmeler, usuller, perdeler, hikâyeler gibi konuları içermektedir.

Nüshalar:

63- Tahran, Meclis Kütüphanesi, No: 48, istinsah tarihi:11./17.yy.

(15)

Eser Adı : Rıfk-ı Tevfık

Yazarı: Muhammed Ali Kazvinî

Dili: Farsça

Bu eser geleneksel ve ahlaki bir kitap olarak Sultan Süleyman Safevi (öl: 1693)'ye sunulmuştur. Eserin bir bölümüyse mûsikîye ayrılmıştır. Bu bölüm mûsikînin temel terimleri, uygulamanın âdâbı, i'kalar ve usulleri içermektedir.

Nüshalar:

64- Tahran, Melik Kütüphanesi, No: 162, istinsah tarihi: 1223/1808.

65- Tahran, Milli Kütüphane, No: 54, istinsah tarihi: 12./18.yy.

66- Tahran, Milli Kütüphane, No: 2352, istinsah tarihi: 12./18.yy.

67- Tahran, Meclis Kütüphanesi, No: 575, istinsah tarihi: Şaban 1113/1701.

68- Tahran, Üniversitesi Kütüphanesi, No: 1450, istinsah tarihi: 11./17.yy.

69- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 2585, istinsah tarihi: 1279./1862.

Ubeydullah SEZİKLİ

(16)

Eser Adı: Şerh-i Edvâr

Yazarı: İmâdeddin Yahya Kâşi (14.yy)

Dili: Farsça

Hekim, edip, matematikçi ve musikişinas. Kâşi eserini 1345 tarihinde Sultan Ebu İshak için kaleme almıştır. Bu kitap Safiyyüddin Urmevî'nin Edvâr kitabının tercüme ve şerhidir.

Nüshalar:

70- Kum Me'aşi Kütüphanesi, No: 1829, istinsah tarihi: 1271/1855.

71- Tahran Meclis Kütüphanesi, No: 2207, istinsah tarihi: 9./15.yy.

(17)

Eser Adı : Şerh-i Edvâr

Yazarı: Muhammed İsmail b. Muhammed Cafer Isfahânî (18.yy)

Dili: Farsça

Bu Kitap Safiyyüddîn Urmevî'nin Edvar kitabının tercüme ve şerhidir.

Nüshalar:

72- Tahran Sipehsâlar Kütüphanesi, No: 564, istinsah tarihi: 13./19.yy.

(18)

Eser Adı: Şerhü'l-edvâr fî Hall'il-Evtâr

Yazarı: Lütfullah b. Muhammed b. Mahmud b. Es'ad Semerkandî

Dili: Farsça

Semerkandî eserini 1376'de Emirzâde Seydî için bir mukaddime ve iki bölümde kaleme almıştır. Birinci kısımda mûsikî ilminin temel bilgiler olarak nağmelerden, aralıklardan, oranlardan, uyumlu ve uyumsuzluklardan, makamlar, âvâzeler, şubeler gibi konuları anlatacaktır, ikinci kısım ise i'ka, vuruşlar, usulleri anlatmaktadır.

Nüshalar:

73- Meşhed Firdevsî Kütüphanesi, İlahiyat Fakültesi, No: 531.

(19)

Otuz Genç

Yazarı: Fevkiddîn Ahmet Yezdî (17.yy)

Dili: Farsça

Otuz Genç, besteler, makamlar ve aletlerden bahseder.

Nüshalar:

74- Tebriz Milli Kütüphanesi, No: 2826

75- Tahran Melik Kütüphanesi, No: 5105, istinsah tarihi: 1166 / 1752

76- Tahran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, No:554, istinsah tarihi: 14. / 19.yy

77- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 2819

78- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 3862, istinsah tarihi: 14. / 19.yy

(20)

Sâkinâme

Yazarı: Fuzûlî-i Bağdâdî Muhammed b. Süleyman el-Bağdâdî (ö.963&1556)

Dili: Farsça

Aletler arasında konuşmalardan müteşekkildir. Manzum bir eserdir.

Nüshalar:

79- Meşhet Firdevsî Üniversitesi Kütüphanesi, İlahiyat Fakültesi: No:1752,

80- Tahran Meclis Kütüphanesi, No: 2665

81- Tahran Meclis Kütüphanesi, No:1145

82- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 1427

83- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 2473

84- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi No: 2591

85- Tahran Üniversitesi; No: 2950

(21)

Deryâ-yı Kebir

Yazarı: Fursat, Muhammed Nâsir Hüseyini Şîrâzî (1855-1920)

Dili: Farsça

Farsça ve Arapça ansiklopedik bir eserin bir bölümü de mûsikîye aittir. Yazar kitabında Safiyyüddin Urmevî'nin *el-Edvâr* isimli eserinden ve İhvânı Safâ'dan çok etkilenmiştir.

Nüshalar:

86- Hâfiziyye Kütüphanesi, No: 90

(22)

İzâletü'l-gınâ ve Vucûhu'l-semâ

Yazarı: Muhammed Nurullah b. Muhammed Mukîm (19.yy)

Dili: Farsça

Kitap Kur'ân ve hadislere göre semâ hakkında 1828'de yazılmıştır.

Nüshalar:

87- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 8924, istinsah tarihi:1302/1884

Ubeydullah SEZİKLİ

(23)

Risâle der Mûsikî

Yazarı:Nûrüddîn Abdurrahmân b. Nizâmiddîn Ahmed b. Muhammed el-Câmî
ö.898/1492.

Dili: Farsça

Klasik mûsikî çerçevesinde kaleme alınan eser mûsikî ilmine dair temel bilgileri ihtiva etmektedir.

Nüshalar:

88- Tahran Melik Kütüphanesi, No: 4795, istinsah tarihi: 895 / 1489

89- Tahran Melik Kütüphanesi, No: 5997, istinsah tarihi: 10. / 16.yy

90- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 8253, istinsah tarihi: 909/1504.

(24)

Risâle-i Mûsikî

Yazarı: Hace Abdurrahman b. Seyfüddin Gaznevî (15.yy)

Dili: Farsça

Bu kitapta 12 makam, 24 şube ve 6 âvâze nazım ve nesir şeklinde anlatılmaktadır.

Nüshalar:

91- Meşhet Goherşad Câmî Kütüphanesi, No:456, istinsah tarihi:1321/1903

92- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 3806, istinsah tarihi: 1300/1882

(25)

Mektup

Yazarı: Nizameddin Ahmed b. Ali b. Hasan Gîlânî (11. / 17.yy)

Dili: Farsça

Bir çok konuda eseri olan Gîlânî ansiklopedi mahiyetinde olan Şecer-i Dâniş kitabında yer verdiği mûsikî risâlesi dışında Münşaat'ında mûsikî ile ilgili dört mektubu bulunmaktadır, bu mektuplar şu şekildedir:

- 1- Ud çalan "Kuli beyk verdi'ye mektup.
- 2- Muhammed Mü'min Êdi'nin sazendeler ve musikişinasların başkanlığı hakkında.
- 3- Kavvalların mektuplarına cevap.
- 4- Êstad Zeytun'un mûsikî başkanlığı hakkında mektup.

Nüshalar:

93- Tahran Meclis Kütüphanesi, No:12349.

94- Tahran Üniversitesi Kütüphanesi, No: 3301, istinsah tarihi:1183/1769.

(26)